

Ганна Валенса,

к.філос.наук, докторантка НПУ ім. Михайла Драгоманова

ЦІННІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРАКТИК ДІАЛОГУ

Глобальні ціннісні зрушення, які відбуваються наразі в світі - від політик домінування до концепцій інклюзивності, залучення і участі - вкорінені в змінах економічного, технологічного, екологічного, соціального характеру. Перехід від індустріальної економіки - до економіки вражень і трансформацій, вибух інформаційних мережевих і нано-біо технологій, які дають безпрецедентний в історії людства доступ до інформації та інших ресурсів, зміна фокусу суспільної уваги з підкорення природи до її відтворення, акцент на особистості, правах людини та ідентичності замість прерогативи масового впливу - всі ці і багато інших факторів лежать в основі глобальних ціннісних змін сучасності. Ієрархічний світ з його чітким вертикальним підпорядкуванням поступово відходить у минуле, надаючи місце гетерархії (з грецьк. «heteros» - інший, чужий, «archein» - влада, управління. Гетерархія - система, утворена різноманітними, одночасно співіснуючими, такими, що перетинаються, структурами управління. [1] З точки зору суспільної взаємодії, способів управління та комунікації в групах і спільнотах гетерархічні тенденції означають подекуди відхід від надто жорсткої субординації і спробу надати стусункам в системі вищого статусу, ніж раніше. Виникає потреба у координації, діалоговості, співпраці на рівних, більшій лояльності до особистості в групових процесах.

Говорячи про ціннісні зрушення в світі, зауважимо принципову суб'єктивність переживання цінності кожною окремою людиною. Цінності не можливо нав'язати, глибинні переконання кожного з нас у тому «що справді важливо» формуються у тісних стосунках з іншими людьми через серію ідентифікацій, починаючи з дитинства і сягаючи критичного напруження в юності. Ерік Еріксон, американський психотерапевт, який ввів поняття ідентичності, етапів формування ідентичності і кризи ідентичності в науковий обіг підкреслював роль періоду юності у формуванні ідентичності дорослої людини і відповідно - характерів етнічних груп, спільнот і націй. [5] Йдеться про те, що вибір, який здається масовим, як свого часу вибір німецького народу на користь націонал-соціалізму, є насправді результатом складних процесів самоідентифікації, коли кожна окрема людина, група або спільнота ототожнює себе з тими чи іншими соціальними ідеалами і особами-ролями, формулює відповідні переконання і вчиться усвідомлено цінувати ті або інші явища,

визнавати за правильні ті або інші рішення, пов'язуючи їх з певними символами, знаками і гаслами. [6]

Ціннісні зрушення від практик домінування до гетерархічних стосунків не може не впливати на те, як відбуваються зараз процеси самоідентифікації - від особистісної до групової і національної. Френсіс Фукуяма пов'язує низку «кольорових» революцій у світі з «потребою в гідності» [4, с.50], яка наразі стає на рівні національних і етнічних спільнот навіть сильнішою за економічні протреби. Це означає, що почуття людської гідності, визнання ідентичності (від особистісної і сексуальної - до етнічної, культурної, політичної і національної) - все більше потребує усвідомлення як від самого суб'єкта, так і від інших суб'єктів навколо. Такий запит в глобальному масштабі вимагає якісно нового підходу і уваги до взаємодії суб'єктів на всіх рівнях суспільства. Виникає потреба у практиках, які відповідають сучасній необхідності взаємодіяти в складній гетерархічній системі. І такі практики постають, точніше все більше легітимуються, як здатні до якісного використання в широких соціальних контекстах. Ціла низка підтримуючих професій, таких як фасилітація (з англ. «facilitation» - полегшення), медіація (з англ. «mediation» - посередництво) та діалог - спрямовані на досягнення порозуміння між людьми і допомогу групам впоратися з комплексними проблемами сучасності.

Сьогодні в Україні активно розвиваються різноманітні практики взаємодії та якісної комунікації, які загалом можна назвати «практиками діалогу». Що таке Діалог? (з грецьк.«Dia» - наскрізь, через, крізь,«Logos» - мова, напрямок, спрямування) Мета Діалогу в розумінні сучасних комунікативних практик - слухати заради того, щоб зрозуміти потреби, зберегти стосунки, поділитися досвідом і познайомитися з різноманітними точками зору. Також слово Діалог стало наразі модним у публічному полі для використання в назві подій, зустрічей, громадських і політичних обговорень. Цим словом наразі називається мережа різноманітних за структурою і механізмом соціальних практик, що властиві всім сферам людської діяльності та аспектам існування. **Філософська проблема**, яка виникає в цьому контексті полягає в різноманітних інтерпретаціях, а також межах і способах застосування поняття «діалог». **Суспільна проблема** з використанням цього поняття в публічному дискурсі знаходиться у сфері можливої його дискредитації на масовому рівні (як було дискредитоване поняття «мир» після брутальної зовнішньої агресії в Україну 2014). **Психологічна проблема** - в маніпуляціях і підміні понять, які викликають на глибинному особистісному рівні зневіру в тому, що задачі згуртованості, порозуміння, вирішення соціальних проблем через ненасильницькі методи взагалі можливі.

Разом з тим інструмент якісного фасилітованого діалогу здатен допомогти в розбудові громадянського суспільства України, стабілізуючи напругу всередині спільнот та між ними, надаючи простір для самоідентифікації людей, груп та спільнот. Такі європейські міжнародні організації, як зокрема Координатор проєктів ОБСЄ та Громадянська служба миру (Civil Peace Service, CPS, GIZ) системно підтримують ініціативи в Україні, спрямовані на розвиток діалогової практики як культури. В ході цієї роботи, починаючи з діалогових форумів 2014 року під егідою Координатора проєктів ОБСЄ в Україні відбувається вивчення, поступове становлення та інституалізація діалогових практик, підтримка спеціалістів-новаторів з проведення діалогів. Поняття Діалогу як спеціально організованого і фасилітованого процесу розвивається через формулювання стандартів і принципів, які підтримуються професіоналами. [3] Також у зв'язку з актуальною для України проблемою реінтеграції тимчасово окупованих територій виникає необхідність в системному підході до використання поняття Діалог, грамотному застосуванні інструментів залучення та професійній організації діалогових подій. В спільній заяві фасилітаторів діалогу спеціалісти звертають увагу на виклики та ризики непрофесійної реалізації діалогових ініціатив, а також застерігають, що «як відсутність діалогу, так і його неякісне втілення, особливо на національному рівні, можуть спричинити ретравматизацію людей, посилити поляризацію в суспільстві, скомпрометувати саму ідею порозуміння в Україні – і бути використаними для дестабілізації ситуації та нанесення шкоди інтересам країни» [2]

Тож у підсумку стає зрозумілим важливість використання Діалогу в Україні як професійно фасилітованої практики, здатної надати безпечний простір для формування національної ідентичності. Через якісно організовані обговорення в діалоговому підході (на основі розроблених цінностей і принципів) українці мають можливість не лише впоратись з нагальними проблемами громад, а й рухатись до сталого розвитку у відповідності з глобальними ціннісними зрушеннями сучасності.

Список використаних джерел:

1. Гетерархія <https://en.wikipedia.org/wiki/Heterarchy>
2. «Про ціннісні засади політики розбудови миру і діалогу в Україні» спільна заява фасилітаторів діалогу <https://md.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/UKR-Joint-Statement-of-Ukrainian-Dialogue-Facilitators-2021.pdf>

3. Стандарти діалогу: визначення і принципи
http://ipcg.org.ua/upload/resursi/IMIP-dialogue--Standards-24_03_18.pdf
4. Фукуяма Ф. Потреба в гідності і політика скривдженості / пер.з англ. Тетяна Сахно. - К.: Наш формат, 2020. - 192с.
5. Erik H. Erikson Childhood and Society. New York: W. W. Norton and Company, 1950
6. Erik H. Erikson. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton Company, 1968